



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. VI. In dubio, an sit impotentia perpetua, permittitur experientia
conjuhgalis per triennium continuum à tempore celebrati conjugij.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

242.
Status qua-
stionis.

ris moræ impatiens petijt, ut maritus ejus, modo & viâ, quibus potest fieri, expeditioribus, se ad consummandum Matrimonium habilem reddat, res ad juratos Physicum & Chirurgo, ut potè peritos in arte, remissa est, qui inspectione habitâ responderunt: Viri quæstionis membrum in primo coitu se læsisse nodum contrahendo, qui impediât quò minus cum uxore congregi possit, hoc annexo, istiusmodi impedimentum finè periculo vitæ ab eo tolli non posse.

Maritus de medela deliberans resolvit se, malle se ab amplexibus muliebribus abstinere, quam cum vitæ periculo se habilem reddere, asseverans constanter, quòd bona fide contraxerit, liber prorsus ab hujusmodi & alijs affectibus, congressum conjugalem impediens, petens decerni, quatenus ab uxore sua, malè contenta, separatim à thoro & mensa vivere possit. Ecce status quæstionis.

243.
Sententia
Iudicis pro
validitate
Matr.

Quo diligenter discusso, Iudex sententiam tulit, pronuntians inter Cajam & ejus maritum Titium esse Matrimonium ratum, quamvis non consummatum. Rectè quidem; quia uxor in hac re dubia & difficili, scilicet impotentia antecedente seu dirimente Matrimonium, intentionem suam probare non potuit, id est, quòd maritus ejus malâ fide contraxerit, impedimento hoc, quod pro nunc à præstatione debiti removet, tempore contracti Matrimonij jam affectus; generalis autem præsumptio est, ut patet ex dictis, quâ quis præsumitur potens, donec probetur contrarium. Accedebat petitorum in arte attestatio, qui responderunt credere se, eum hunc affectum in primo coitu contraxisse, & viri quæstionis sub juramento pro sua habilitate facta depositio.

244.
Perituræ dis-
pensatio Ro-
mæ in Matr.
vno.

Sed hic nondum finis. Etenim Caja, ob juventutis annos, multis tentationibus & periculis obnoxia, misit prædictam relationem casûs, cum sententia desuper pronuntiata Romæ, ut ibi proponeretur Congregationi Cardinalium, pro impetranda dispensatione Pontificia in Matrimonio rato; indeque spes bona facta ejus impetrandæ, desiderari solum adhuc consensum viri, & authenticum testimonium Medicorum de ejus incurabilitate, manu & sigillo iudicis munitum, nemine interim cogitante de curatione viri quæstionis, utpotè à Medicis pro incurabili declarati; cujus consensus dum exploratur, ille quidem etiamnum dispensationi concedendæ annuens, se tamen quoad suum impedimentum extrinsecum curatum, & omnino ad Matrimonium habilitatum asserit; inspectione oculari Medicorum denuò habitâ, reque sic compertâ, impedimentum extrinsecum esse sublatum, oratæ dispensationis status tantisper suspensus est, jussique sunt redire ad novam cohabitationem, & probam ad consummationem. Ad quam spatio trium septimanarum vir quæstionis tertium conatum sed irritum adhibuit, & clam, uxore non cognitâ, abiit.

245.
An in hoc
casu liceat

Dubitatur nunc; an Caja non possit transire ad alias nuptias, etiam seclusâ dispensatione Pontificiâ. Pro parte affirmativâ facit: quòd

impedimentum extrinsecum sublatum sit, remanente nihilominus impotentia ad coitum: cur ergò non possit probabiliter præsumi naturalis, atque adeò antecedens, & dirimens Matrimonium subsequens?

Oppositum suadet, quod in casu narratur de viro quæstionis, nimirum in virga sua & solidam magnitudinem, & erectionem, & seminis emissionem, & impetus satis vehementes expertum fuisse, ut de se statuere non posset, se esse impotentem, scilicet naturaliter. Erat autem peritus in arte. Potuit ergò esse impotentia ex maleficio, adeoque accidentalis, quæ, secundum Sanchium, præsumitur subsequens, nisi constet de opposito. Quamdiu ergò manet res dubia, nequit Caja, secundum illam sententiam, ad secundas nuptias transire.

Sed quia alij DD. communiter, etiam hanc impotentiam in dubio consent antecedentem; hinc, secundum ipsos, Caja posset ad secundas nuptias transire: eo semper salvo, ut constet esse impotentiam perpetuam, adhibita triennali experientia copulæ conjugalis, ab Ecclesia in dubio concessâ, non solum maleficiatis, sed etiam frigidis, & fervatis ab Ecclesia præscriptis, de quibus statim latius.

Consulerem itaque Cajam, ut antequam transeat ad secundas nuptias, dispensationem Pontificiam petat; quam eò facilius obtinebit, quòd sit dubium de valore Matrimonij; & Titius clam discedens, insalutatâ Cajam, videatur cedere jure suo, quòd fortè haberet ad triennem experientiam, de qua instituitur.

CONCLUSIO VI.

In dubio, an sit impotentia perpetua, permittitur experientia conjugalis per triennium continuum à tempore celebrati conjugij.

Optimè notat Sanchez lib. 7. disp. 107. n. 1. semper Iudicem eo spectare debere, ut potius probationes impotentia: superfluas, quam in aliquo diminutas exigat: & ut omnem cautelam, quæ potest adhiberi, per omnes probationis modos adhibeat. Quòd quæstio de Matrimonij dissolutione sit de re gravissima, & in qua de maximo periculo animæ agitur, vel dissolvendo Matrimonium validum, vel approbando irritum. Hæc ille.

Et sanè Ecclesiam semper fuisse sollicitam de hoc negotio, ne videlicet Matrimonium semel contractum illegitimè dissolveretur, patet ex innumeris Canonibus. Tantum hic excipiam eos, qui concernunt impotentiam, de qua impresentiarum tractamus, ex quibus Conclusio nostra plusquam meridiana erit.

Principem locum habeat cap. Laudabilem, §. de Frigid. Requisivisti (inquit Cælestinus III.) quantum tempus indulgendum sit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis. Nos verò in presenti consulatione sentimus, ut à tempore celebrati conjugij, si frigiditas prius probata non possit, co-

transitus ad
alias nup-
tias, seclusâ
dispensatio-
ne.

246.
Licese secun-
dum ali-
quam sen-
tentiam.

247.
Iudex in
hac causa
debet aucti-
tere omnem
cautelam
possibilem
ex Sanchez.

248.
Probat ut
Conclus. ex
§. de
Frig.

habitent per triennium : quo elapso, si nec tunc cohabitare voluerint, & juxta Decretum Gregorij, mulier per justum judicium de viro probare potuerit, quod cum ea coire non possit, accipiat alium. Si autem, quod nunquam invicem cognoverint, ambo fatentur, cum septima manu propinquorum vel vicinorum bona fama (si propinqui defuerint) ractis sacrosanctis Evangelijs, uterque jurejurando dicat, quod nunquam per carnis copulam una caro effecti fuissent, & tunc videtur, quod mulier valeat ad secundas nuptias convolare. Vides Lector, quam multa requirat Ecclesia, ut valeat mulier (eadem est ratio de viro, quando impedimentum se tenet ex parte mulieris tantum) ad secundas nuptias convolare.

249.
Explicatur
d. cap. per
Glossam.

Ut autem melius ea intelligas, consule Glossam ibi. In primis verb. Celebrati, sic ait : Et à tempore cohabitationis : nec sufficit cohabitare, nisi dent operam carnali operi, 33. q. 1. Requisivisti de his, qui ob causam frigida natura dicunt, se non posse invicem, operam carni dantes, commisceri. Alioquin si non dent operam carni, quomodo in veritate dicent, se non posse commisceri, estò quòd à tempore conjugij celebrati per triennium cohabitaverint ?

Igitur neque conjugium celebratum, neque cohabitatio etiam per centum annos, quidquam facit ad probandam impotentiam coeundi ; sed conjugium celebratum requiritur, ut possint cohabitare, & operam carni dare ; opera autem data, si nequeat habere suum effectum, probat impotentiam, ad quam probandam conceditur triennium.

250.
Requisitur
cohabitatio
cum conatu
copula.

Itaque ratio seu finis D. constitutionis, satis clare ostendit, per tempus celebrati conjugij, intelligendum esse cohabitationis, cum conatu copulae seu consummationis Matrimonij. Expressit autem Pontifex conjugium ; quia ordinariè statim post celebratum conjugium, solent conjuges operam dare carni. Si tamen contrarium contingeret (nam antè bimestre non tenentur reddere debitum) non currit triennium, secundum communem sententiam, nisi à die intentatae copulae.

A qua die
currit tri-
ennium. A-
liqui putant
in maleficio
requiri pra-
scriptum ju-
diciis, ex e-
fin. de Frig.

Sed nunquid praecise ab illa die currit ? An potius à termino per judicem praescripto, peracta à conjugibus criminum penitentia ? Sic Quibusdam placet in maleficio impedimento. Quia cum hoc impedimentum saepius ex conjugum peccato proficiscatur, nil prodest tempus, penitentiam culpae praecedens.

Item : quia cap. fin. de Frigid. ubi sermo est de impedimento maleficio secundum communem sententiam, ut alibi ostendimus, ponderatur ad separandum Matrimonium, peractam esse à conjugibus penitentiam, atque terminum constitutum à judice, ibi : *Injunctis eisdem, ut agerent penitentiam de commissis, & sic forte placeret Deo, qui Matrimonij fuit institutor & auctor, ut opus Matrimonij consummarent : qui post plures terminos ad vestram reversi praesentiam, consona voce dixerunt, quod non poterant carnaliter commisceri.* Haec illi pro sua sententia.

251.
Non sunt
audiendi.

Nunquid audiendi ? Non puto : etenim per eundem textum oppositum ostenditur ex prin-

Bosco de Matrim. Pars II.

cipio ejus, & sine. Nam in principio sic legitur : *Littera vestra nobis exhibita continebant, quod cum causa Matrimonij, qua inter M. mulierem, & A. ejus virum vertitur, vobis fuisset ab I. Papa praedecessore nostro commissa, dicta M. proposuit, quod cum octo annis elapsis dicto A. fuisset matrimonialiter copulata, & diu cohabitasset eidem (cum effectu, id est, attentata copula) adhuc integra permanebat : eo quod praedictus vir ejus non habebat potentiam coeundi.*

Ergò antè praecipuum judicis, & nondum lite mota, jam cohabitaverant octo annis ; nam praecipui judicis tantum in medio capitis fit mentio : & tamen decidit Pontifex in fine : *Quocirca mandamus, quatenus si ita est, & constiterit vobis, praesatum virum & mulierem, infra praedictos octo annos, per continuum triennium in simul habitasse (cum effectu) ipsis cum septima propinquorum manu firmantibus juramento, se commisceri carnaliter nequivisse, proferatis divortij sententiam inter illos.* Igitur non desideratur, triennium illud per Iudicem assignari. Ita argumentatur Sanchez pro hac sententia disp. 110. n. 5.

Colligitur à
Sanctio ex
eod. textu
fin.

Sed enim, dicit aliquis : non contendo triennium illud debere assignari à Iudice, sed praeter triennium à jure assignatum, quod computari potest à tempore attentatae copulae, insuper à judice assignandum fore certum tempus penitentiae, quo expleto, si Deo non placeat, quod Matrimonium consumment, separentur. Quod videtur significare Pontifex illis verbis d. textus, *Quocirca mandamus, quatenus si ita (id est, si post peractam penitentiam nequeant carnaliter commisceri) & constiterit vobis, praesatum virum & mulierem infra praedictos octo annos per continuum triennium in simul habitasse &c.*

252a
Evasio.

Respondetur : nec antè triennium, nec post necessariam esse penitentiam ; sed neque tempore triennij. Fieri quippe potest, ut maleficium non sit ortum ex peccato maleficiati, sed ob aliam causam à Deo permillum. Unde nec in d. textu, nec in aliquo alio statuitur quidpiam de imponenda penitentia ; sed in d. textu narratur factum, laudabile quidem, ut major certitudo haberetur de perpetuitate impotentiae ex maleficio, quae valde incerta est ; cum saepe placeat Deo, restituere potentiam ad preces, jejunia, confessiones, aliaque penitentias maleficatorum, coeundo daemone ab ulteriori nocimento.

Præcluditur

Hoc ergò factum probat solummodò, quòd judex, non obstante triennio, exacto juxta praescriptum Canonum, possit tempus istud prorogare, concedendo maleficiatis amplius tempus ad faciendam penitentiam, si fortè Deo placeat, ut opus Matrimonij consummetur. Igitur non invenitur in jure cautum, quòd per triennium debeant in simul commorari ad praecipuum judicis.

253a
Quid pra-
betur, ex d.
textu.

Respondet Hostiensis in Sum. de Frig. §. Resp. Ho-
Qualiter & quando, vers. Sed si vir (ubi tenet
primam sententiam) Tamen quoad mentem
videtur hoc satis cautum per hoc, quòd debent
confiteri peccata : ergò innuitur, quòd tempus

A a a 2

quo

quo simul fuerunt antè confessionem, non debeat computari. Hoc etiam satis innuitur inf. eod. *Laudabilem*, in principio, ibi: *Indulgendum sit*, subaudi, à Iudice.

254. *Occurrit objectioni.*
Nec obstat, sed concordat inf. eod. *Littera*; quia licet ibi post octo annos videatur petitio facta fuisse; tamen intelligi potest quòd causa fuit antea diutius ventilata, & ad præceptum iudicis poenitentiam egerunt, & simul cohabitaverunt, sicut manifestè innuitur in 1. responso ad finem, ibi *Quòd post plures terminos*, subaudi: à Iudice datos. Et innuit, quòd si post triennium contineant, sententia divortij fertur, & sic intellige §. *Quocirca*: ergò ad præceptum iudicis debent simul morari hoc modo.

Modus quo debeant simul morari.

Confitebuntur ambo peccata sua, quia aliquando infirmitates ex peccato proveniunt, ut inf. de Poenit. *Cum infirmitas*; & injungetur eis, recepto Sacramento, ut simul cohabitent, & bonà fide det uterque operam cum omni diligentia, ad debitum carnale hinc inde reddendum, vir in perficiendo, mulier in patiendo, ita quòd neuter aliquam fraudem adhibeat, neque per ipsum stet, quòd minus carnalis copula subsequatur. Et si sic per continuum triennium cohabitaverint, & in capite triennij veniant iterum ad Episcopum dicentes, & jurantes, quòd, sicut promiserant, fecerunt, nec potuerunt effici una caro; tunc recepto illorum juramento, & propinquorum, sicut notatur sup. vers. *si divortium*, & sequentibus, Matrimonium dirimetur, & dabitur utrique licentia contrahendi.

255. *Rejicit Hostiensium sententiam tamquam minus tutam.*
Verum dici potest, quòd si simul cohabitaverunt per octo annos, vel circa, & sine præcepto iudicis, & non reperiatur, quòd vir aliquam cognoverit, tempus arbitrarium erit; quia præsumitur vir frigidus, ut inf. eod. cap. fin. Sic intellexit Gotfredus. Sed semper tutius est, quòd à tempore præcepti iudicis debeat triennium computari, ut patet ex præmissis.

Si dicas: periculum est, ex quo tanto tempore simul steterunt. Respondeo: imputet sibi, quòd tam diu tacuit. Hucusque Hostiensis, contra Gotfredum, ut statim audivimus, qui docet nostram sententiam.

256. *Auctor existimat eam probabiliorrem & tutam.*
Quam utique existimo probabiliorrem, & tutam esse in praxi. Si quidem triennium conceditur ad rectum iudicium de impotentia, ad quòd impertinens videtur præceptum iudicis, nisi expressè in jure cautum sit, sed sola attentatio copulæ frustranea, seu sine effectu, per tantum tempus, illa est quæ probat impotentiam esse perpetuam; maximè si eodem tempore conjuges, corde contrito (ut loquitur cap. 4. 33. q. 1.) & spiritu humiliato, Deo & sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & profusis lacrymis & largioribus elemosynis, & orationibus atque jejunijs Domino satisfaciant, & per exorcismos ac cetera Ecclesiastica medicina munia, ministri Ecclesiæ, tales, quantum Dominus annuerit, qui Abimelech ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit, sanare procurent.

Sed nunquid hæc omnia præcipi debent à Iudice, alioquin non habitura effectum? *Hortan-*

di sunt (inquit d. textus) quibus ista eveniunt, ut corde contrito. &c. ergò non sunt præcepti, sed consilij tantum, ut sic melius exploretur perpetuitas impotentiae. Ubi autem cautum sit in jure, quòd debeant confiteri, ut sup. ait Hostiensis, & maximè ex præcepto Iudicis, nusquam reperio.

257. *An Iudex debeat maleficiatis imponere poenitentiam.*
Supponitur quidem in d. cap. fin. *Iudicem* impoluisse poenitentiam; sed qualem, non dicitur; neque illo verbo indicatur, debuisse illam imponere, antequam posset proferre sententiam divortij. Neque innuitur, quòd fuerit triennis; sed per continuum triennium intelligitur ibi, ut manifestum est, triennium quòd præcessit poenitentiam, de qua ibi fit mentio: nam dicitur: *Infrà prædictos octo annos*, qui, ut sole meridiano clarius est, præcesserunt poenitentiam.

Quòd autem adjungit Hostiensis: *Causa fuit antea diutius ventilata*, mera conjectura est, nullo innixa fundamento. Non solent homines talem causam sæpius ventilare, nec proni sunt & faciles ad statim ventilandam præ verecundia: unde per se absque iudice potuerunt velle experiri suam potentiam, adhibitis poenitentijs, & alijs remedijs, de quibus sup. donec ipsis satis constaret de sua impotentia.

258. *Resp. ad arg. Hostiensis ex c. 5. de Erg.*
Ad aliud argumentum Hostiensis, desumptum ex illis verbis d. cap. *Laudabilem: Indulgendum sit*, dico: esse verba interrogationis. Respondet autem Pontifex non sic: *Indulgendum est à Iudice triennium*; sed, *A tempore celebrati conjugij..... cohabitent per triennium*: ubi ipse Pontifex omnibus indulget cohabitationem per triennium; ergò frustra recurrit pro triennio ad Iudicem inferiorem, nisi fortè triennium, indultum per Pontificem, jam expiraverit, & aliud postuletur pro majori notitia perpetuitatis impotentiae. Quòd an Iudex possit dare, quando certò constat, per triennium cohabitasse, alia est quæstio, quam relinquo alijs solvendam. Hoc assero, etiam pro foro externo sufficere triennium, inconsulto Iudice, expletum, non solum in impedimento naturali, sed etiam ex maleficio.

Sanè si hoc argumentum Hostiensis valeret, probaret utique, etiam in impedimento naturali tempus indulgendum esse à Iudice: nam de tali impedimento loquitur d. cap. *Laudabilem*. Hoc autem non videtur consonum huic decisioni Pontificis, quæ petit triennium à tempore celebrati conjugij; siquidem sæpius longum tempus à tempore celebrati conjugij, & attentatæ copulæ, transactum fuit, ut sup. dixi, priusquam quæstio de impotentia apud Iudicem agitur.

259. *Quid si impotentia perpetua evidenter constat. Nul-*
Sed quid, si nulla sit quæstio de impotentia seu de perpetuitate impotentiae, sed certò & evidenter constet, v. g. si virilia sint abscissa? Respondetur: statim posse, & verò debere Matrimonium dissolvi seu separari; quia certò & evidenter constat esse invalidum. Unde in d. cap. *Laudabilem: Sentimus* (inquit Pontifex) *ut à tempore celebrati conjugij, si frigiditas prius probari non possit, cohabitent per triennium.*

Ubi Gloss. verb. *Frigiditas*, inquit: *Quòd hic dicitur de frigido, idem intelligo & de maleficiato, ut usque ad triennium expectet; maximè quia magis sperandum*

sperandum est, quod impedimentum removeri possit, quod non processit à naturalibus. Et sic notant DD. communiter de perpetuitate impotentiae ex maleficio evidenter certò constare non posse, & idè desiderari triennium experientiae, ut declaretur irritum Matrimonium.

260. An aliquando ultra triennium Iudex debet assignare tempus assignare.

Imò videtur ultra triennium, si expletum sit absque præcepto Iudicis, tempus arbitrium ab eo assignandum esse, ut agant poenitentiam, juxta cap. fin. de Frig. sup. allegatum. Quàmvis enim, ut dictum est, ibi Pontifex narret, quod factum fuerat ab Episcopo, cum tamen id non reprehendat, imò ad justam Matrimonij dissolutionem ponderet, videtur id approbare. Ita Sanchez sup. disp. 107. n. 10.

Ego dico: aliud est approbare & ponderare, aliud præcipere. Unde puto ex illo textu non satis colligi rigorosum præceptum; sed tantum bonum consilium pro majori certitudine.

261. Casus, in quo evidenter constat impotentia perpetua ex maleficio, ex Sanchez.

Hoc verè dicit Sanchez sup. n. 9. quando per maleficio amputata essent omnino virilia: tunc apertum est, nullo modo, præter Dei miraculum, ea restitui posse; ac proinde clarè constabit, eam impotentiam esse perpetuam, adeoque non erit expectandum triennium, ut notat Gloss. sup. verb. Prius probari, dicens: Argumentum, quòd si prius probari possit impedimentum, non expectabunt per triennium; inf. eod. c. prox. Si verò manifestè non constet, tunc cohabitent simul per triennium continuatum, in quo debent dare operam carnali operi: ut hic, & arg. inf. eod. t. ult.

Quando itaque prius probari potest frigiditas, aut aliud quodlibet impedimentum impotentiae, ita ut omnino clarè & evidenter constet de ejus perpetuitate, sive in viro; sive in femina, nullà morà interposità, dissolvendù est Matrimonium. Quia tali casu contra jus naturæ foret, copulam permittere, frustra què expectaretur eventus triennij, cujus nullus induceretur effectus.

262. An tunc sit necessarium aliquod juramentum.

Nec tunc juramentum septimæ manûs propinquorum desideratur. Imò nec juramentum conjugum est necessarium, cum ad oculum pateat impotentia. Hæc autem juramenta tantum requiruntur, quando aliter non potest probari impotentia, ut patet ex d. cap. Laudabilem, in cujus fine ea præscribuntur hisce verbis: Si autem, quòd nunquam se invicem cognoverunt, ambo fatentur, cum septima manu propinquorum vel vicinorum bona fama (si propinqui defuerint) tactis sacrosanctis Evangelij, uterque jurejurando dicat, quòd nunquam per carnis copulam una caro effecti fuissent, & tunc videtur, quòd mulier possit ad secundas nuptias convolare.

Ubi Gloss. verb. Uterque jurejurando, ait: Uterque vir & mulier jurare debent, quòd fide bona deriderunt operam copula carnali per triennium, nec una caro effecti potuerunt: propinqui jurabunt, quòd credunt eos verum jurasse.

263. Solum requiruntur juramenta, ubi postulat utriennium.

Igitur solum requiruntur hæc juramenta, ubi postulat triennalis experientia; atqui illa non est necessaria, quando aliter impotentia potest probari omnino evidenter & certò, ut patet ex eod. textu, & statim ex ratione probatum fuit: ergò nec tunc necessaria sunt hæc juramenta.

Consimiliter cap. fin. eod. ubi etiam in fine fit mentio dictorum juramentorum, præmittitur triennalis experientia: Quocirca mandamus, quatenus, si ita est, & constiterit vobis, præfatum virum & mulierem, infra prædictos octo annos per continuatum triennium in simul habitasse, ipsis cum septima propinquorum manu firmantibus juramento, se commiseri carnaliter nequivisse, proferatis divorij sententiam inter illos.

Probatum est c. fin. de Frig.

Ubi Gloss. verb. Septimâ manu, interrogat: Sed quare requiruntur juramenta propinquorum (septem viri, & septem mulieres) cum sufficere debeat juramentum viri & mulieris, cum juramento illarum, quæ illam virginem asseverant, ut sup. de Probat. Proposuiisti, & cap. Causam Matrimonij. Vel etiam juramenta propinquorum sufficiunt, cum uterque id confitetur, 33. q. 1. Requiivisti: sed hic uterque id confitebatur.

264. Quare requiruntur juramenta propinquorum, ex Glossa.

Sed hoc idè; quia sæpè fallitur, & manus & oculus obstetricum, 27. q. 1. Nec aliqua: idè juramenta propinquorum requiruntur: omnis enim cautela, quæ adhiberi potest in talibus est adhibenda propter periculum animæ, & idè circa majora cautius est agendum, arg. 7. q. 2. cap. Viri..... Tamèn si alterum (vel juramentum conjugum vel propinquorum) omitteretur, nihilominus valeret sententia, ut cap. Requiivisti, & cap. Proposuiisti, & cap. Causam Matrimonij.

Equidem cap. Proposuiisti, creditur juramento puellæ, & testimonio septem mulierum, quæ per aspectum corporis eam esse virginem asseverant, contra virum contrarium asserentem, nullà factà mentione juramenti propinquorum.

265. Etiam si omittentur, equidem sententia valeret.

Cap. autem: Causam Matrimonij, præter obstetrices, vult Pontifex, ut deputentur adhuc matronæ honestæ, providæ, & prudentes ad inquirendum de puellæ virginitate. Porro de juramento propinquorù jus istud non meminit. Quia nimirum per illam inspectionem Matronarù, impotentia certò evidenter constat. Unde Gloss. cap. Fraternalitatis, de Frigidis, verb. Matronas: talibus credendù est, si honestæ sint & perita in arte illa..... & in hoc casu non requiritur juramentum propinquorù.

Sed quid dicam de cap. Requiivisti? Glossa sup. ex eo probat, sufficere juramentum propinquorù, quando uterque confitetur. Hæc sunt verba textus. Quod si mulier causatur & dicit: Volo esse mater, & filios procreare, & uterque eorum (scilicet vir & mulier) septimâ manu propinquorum, tactis sacrosanctis Reliquijs, jurejurando dicat, ut nunquam per commissionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent, tunc videtur mulierem secundas nuptias contrahere posse. Quomodo apertius posset requirere juramentum viri & mulieris?

266. An bene probeatur ex cap. Requiivisti, non requiritur juramentum conjugum.

Unde Gloss. ibidem, verb. Hi qui juraverunt, inquit: Id est, vir & uxor, non consanguinei testes, qui secum juraverunt. Quidquid sit de hoc, constat satis, non requiri ullum juramentum, quando signa, probantia impotentiam perpetuam, sunt certa & evidèntia.

Sed quid, si non sint certa, sed solum verisimiliter evidèntia, aut præsumptivè probantia? Respondet Sanchez sup. disp. 107. n. 4. Non desideratur triennium experientiae: at exigèntia non sim certa, sed

267. Quia si signa impotentiae non sim certa, sed

anquam vi-
riformilia?
Requiritur
juramentum
secundum
Sanchez.

exigitur juramentum conjugum, asserentium, se non posse coire, & septimæ manus propin-
quorum, jurantium se credere, eos verum fateri.
Quia cum impedimentum ferè evidenter constet,
non est opus triennium expectare, quod in
casu dubij solum conceditur: cum autem non
omnino evidenter constet, amplior probatio pe-
titur, quàm ubi prorsus evidens est: & ideo pe-
titur id juramentum conjugum, ac septimæ ma-
nûs. Hæc ille.

Oppositum
docent Pe-
rez & Hur-
tadus.

At verò Perez disp. 37. sect. 11. n. 6. secu-
tus Hurtadum disp. 12. diff. 11. n. 38. docet,
in tali casu neque juramenta ullo jure requiri,
non positivo (inquit) quia ista tantum requirun-
tur in casu dubio; neque jure naturali, quia cum
in casu dicto perpetuitas sit moraliter & huma-
no modo certa, frustra requiritur major proba-
tio. Ita Perezius. Quem sequitur Dicastillo
disp. 7. n. 57.

268.
Pontius se-
quitur San-
chium.

Pontius autem lib. 7. cap. 66. n. 2. in fine
amplectitur sententiam Sanchij dicens: Quod si
impedimenta sunt tantum verosimiliter conclu-
dentia impotentiam, tunc requiretur juramen-
tum conjugum, cum septima manu propinquo-
rum: neque tunc requiritur cohabitatio trien-
nalis. At si dubia sint, adhibenda est forma juris
in d. cap. *Laudabilem*, quæ est solemnitas proba-
toria, & ideo omnino servanda. Hæc ille.

Quærit Au-
ctor, in quo
textu requi-
ratur jura-
mentum.

Omnino servanda est. Sed quæro ego: in quo
textu præscribitur juramentum, quando impe-
dimenta non sunt dubia, sed verosimiliter conclu-
dentia? Non in d. cap. *Laudabilem*; quia ag-
git de casu dubio, ut patet ex dictis, & Pontius
videtur concedere.

269.
An in c. 1.
de Frig.

An fortè in cap. 1. eodem titulo? Sed ibi
non requiritur, nisi probatio per verum seu re-
ctum judicium. Et verò nunquid rectum judi-
cium, quod nititur signis verosimiliter conclu-
dentibus? Gloss. d. cap. *Laudabilem*, in quo
præter triennium, requiritur probatio per ju-
stum judicium, ibi: *Et juxta Decretum Gregorij
mulier per justum judicium de viro probare potuerit,
quod cum ea coire non possit.* Ibi, inquam, Gloss.
verb. *Iustum judicium*, quod illud sit, explicat,
dicens: *Id est, per testes, vel aspectum corporis.*
Quæ signa non sunt certò evidentiæ; nam testes
possunt falsum deponere, & aspectus corporis
potest falli.

Aliqui pu-
tant d. cap.
non habere
vim textus.

Planè, inquis; & ideo præter illa requiritur
d. cap. *Laudabilem*, experientia triennalis. Imò
& juramentum conjugum & propinquorum. At
verò in c. 1. solum exigitur probatio per re-
ctum judicium, & ita apparet aliquibus, dictos
textus non cohærere, sed sibi invicem contraria-
ri, & respondere, d. cap. 1. minimè habere vim
textus, quod non sit desumptum ex aliquo Pon-
tificæ, aut Concilio generali, sed ex Burchardo
lib. 19. Decret. c. 5. Vel si habeat vim textus,
correctum esse per d. cap. *Laudabilem*.

270.
Sed male se-
cundum
Sanchez.

At dicendum est (inquit Sanchez sup. disp.
108. n. 2.) id cap. 1. habere vim textus, nec
de hoc esse dubitandum, cum Greg. IX. De-
cretalium compiler, inter Pontificia Decreta
id collocarit. Et quia correctio jurium evitanda

est, quantum commodè fieri potest, dispicia-
mus, an hi textus conciliari queant.

Notat Sanchez sup. n. 3. duplicem hinc distin-
guendum esse casum. Prior est, quando uter-
que conjux confitetur impotentiam. Posterior,
quando alter fatetur, altero negante. Quibusdam
placet, in priori casu non esse opus triennali ex-
perientiâ; sed tempus quoddam arbitrarium suf-
ficere, ut unius mensis, aut trium, aut anni, &
juramentum, ut Matrimonium dissolvatur.

Ducuntur per cap. 1. de Frigid. quod inci-
pit: *Accepisti mulierem, & per aliquod tempus ha-
buisti per mensem, aut per tres, aut per annum, &
nunc primum dixisti, te esse frigida natura, ita ut
non potuisses coire cum illa, nec cum aliqua alia: si
illa, quæ uxor tua esse debuit, eadem affirmat, quæ tu
dicis, & probari potest per verum judicium, ita esse,
ut dicitis, separari potestis: eâ tamen ratione, ut si
tu post aliam acceperis, reus perjurij dijudicaris, &
iterum post peccatam penitentiam, priora connubia
reparare debebis.* In quibus verbis, nulla fit men-
tio triennij. Ergò in tali casu non est opus trien-
nio experientiæ.

Idem colligunt ex cap. *Laudabilem*, ubi in po-
steriori parte, in qua tractatur hic casus, solum
requiritur juramentum conjugum & propinquo-
rum: *Si autem, quod nunquam se invicem cognove-
rint, ambo fatentur, cum septima manu propinquorum
&c. tunc videtur, quod mulier valeat ad secundas
nuptias convolare.*

Si dixeris: in priori parte exigitur triennium.
Planè, inquit; sed in ea non tractatur hic casus,
scilicet, quando ambo fatentur impotentiam;
sed alter casus, quando unus fatetur, altero
negante, ut notat Gloss. ibi verb. *Laudabilem*,
dicens: *Dividitur in duas partes. Prima loquitur,
quando unus conjugum dicit Matrimonium consum-
matum, & aliter differtur. Secunda ibi: Si autem,
quando uterque fatetur Matrimonium consumma-
tum.*

Sed quæro ego, ubi incipit illa prima pars?
Tacet id Glossa; dici autem potest, incipere
non ab illis verbis: *Requisivisti quantum tempus:*
sed ab hisce: *Quo elapso &c.* Ita placet Sanchio
sup. n. 5.

Tota, inquit, ejus textus decisio eò pertinet,
ut Pontifex declaret, quantum temporis spatium
indulgendum sit conjugibus, ad veritatem frigi-
ditatis dubiæ comperiendam, ut constat ex
quæstione Pontifici proposita initio textus, ibi:
Quantum tempus indulgendum sit &c.

Cui consultationi absolute respondet Ponti-
fex his verbis: *Nos verò &c.* Quæ propositio
cum indefinita sit, ac doctrinam contineat, & à
lege sit probata, æquipollet universali, juxta do-
ctrinam Glossæ, cap. *Vt circa*, verb. *Aliorum*, de
Elect. in 6. communiter ab omnibus receptæ:
eò vel maxime, quod ab hac regula solum casus,
quo frigiditas probari non posset, excipiat
textus d. cap. *Laudabilem*, non explicans, quem
probationis modum.

Et Gloss. ibi verb. *Prius*, & communiter
DD. intelligunt, quando ante triennium non
potest manifestè probari: & postea Pontifex,
quafi

An quando
intergite con-
jux fatetur
impotentiam
sit opus
triennio.

271.
Quidam
negant per
c. 1. de
Frig.

Et c. 5. ad.

272.
Occurrit
objectionem
Gloss.

Expeditur
doctrina
Glossæ.
Sanchez.

273.
Dicitur c.
5. loquitur
absolute &
generaliter.

quasi satisfaciens tacitæ quæstioni, quæ poterat ulterius proponi: num illa triennij experientia fat sit ad dissolvendum Matrimonium, & nulla alia probatio desideretur, vel qualis, descendit ad casus speciales, & in hoc duplicem casum distinguit.

274. *Divisio casuum in d. textu non cadit super triennium. Probatur.*
 Prior est, quando alter negat, altero fatente impedimentum: & tunc justum iudicium desiderari ait. Posterior, quando uterque fatetur, & tunc iuramentum conjugum, & septimæ manûs propinquorum exigi decedit. Quare divisio casuum non cadit super triennium expectandum: sed illud absolute & indefinitè decum est, semper expectandum, ubi prius impotentia constare non potest. Cadit ergo divisio super aliud probationis genus, quale futurum sit ultra triennium.

Confirmatur.
 Et confirmatur: quia textus, positâ generali regulâ, de triennio expectando, quando descendit ad decidendum, an aliud probationis generis necessarium sit, ac vult prædictos duos casus distinguere, sic incipit: *Quo elapso, si nec tunc cohabitare voluerint.* Quare in decisione duplicis casus, quem statim distinguit, procedit illud supposito præmissio, nimirum, quo triennio elapso. Usque adhuc sunt verba Sanchez.

275. *Concordatur d. c. 5. cum d. cap. 1.*
 Sed quomodo, inquit aliquis, hæc concordant cum dicto cap. 1. Respondetur: quia in cap. 1. agitur de casu, in quo frigiditas prius poterat probari ex signis evidentibus aut quasi evidentibus, ita ut non maneat prudens dubitatio de opposito, ut patet ex his verbis: *Et probari potest per verum iudicium ita esse, ut dicitis.*

276. *Obiectio.*
 Contrâ, reponit quispiam: hoc videtur repugnare posteriori parti d. textus, quæ sic habet: *Illam autem si prior post annum aut dimidium ad Episcopum aut ejus missum proclamaverit dicens, quod non cognovisses eam, tu autem contrarium affirmas, tibi credendum est, eò quod caput es mulieris: quia si proclamare voluit, cur tam diu tacuit? Cito enim & in parvo tempore scire potuit, si secum coire potuisses. Si autem statim in ipsa novitate, post mensem, aut duos, ad Episcopum, aut ejus missum proclamaverit dicens: Volo esse mater, volo filios procreare, & idem maritum accepi: sed vir quem accepi, frigida natura est, & non potest illa facere, propter quæ illum accepi: si probari possit per rectum iudicium, separari potestis, & illa si vult, nubat in Domino.*

Expenduntur verba d. cap. 1. ex Sanchez.
 Ubi, ut vides, dum mulier fatetur impedimentum, & vir negat, nec illa Matrimonij initio proclamavit, minimè audienda est proclamans adversus Matrimonium; sed ejus petitio rejicienda est, ac fides habenda viro, fatenti se Matrimonium consummasse. Ratio est: quod concurrant tunc duæ præsumptiones contrâ mulierem; prior, eò quod tardè proclamaverit, posterior, quod vir, qui est caput ejus, asserat se eam cognovisse. Ita Sanchez sup. disp. 109. n. 2.

277. *Temperatur doctrina Sanchez.*
 Quam tamen doctrinam temperat n. 5. nisi uxor per certa signa ostendere viri impotentiam velit; tunc enim cujusvis temporis lapsu minimè obstante, audienda est. Quia cum textus in-

nitatur malitiæ, præsumptæ ex diuturna uxoris taciturnitate, præsumptio hæc per aliam fortiorē eliditur. Imò satis est ad hoc, quàmvis signa non sint omnino evidentiæ & necessariò concludentiæ, si sint verisimiliter evidentiæ. Nam tantæ efficaciam sunt, ut, nullâ expectatâ morâ, sed adhibito solo juramento matronarum, conjugum, ac septimæ manûs propinquorum, efficiant declarari Matrimonium irritum. Hæc ille.

Sed contrâ: ergo nulla est diversitas inter mulierem, statim in ipsa novitate reclamantem, & mulierem reclamantem post annum. Quippè nec illa debet separari, nisi per rectum iudicium probare poterit impotentiam viri.

Respondet Sanchez sup. n. 16. Hoc rectum iudicium est, quando apparent signa dubia frigiditatis viri, quæ præsumptivè concludunt, & uxor reperitur virgo, acceditque iuramentum septimæ manûs propinquorum ejus.

Infero ego: ergo quando uterque confitetur impotentiam, etiam sufficient signa dubia, ab illa triennali experientia. Probo Consequentiam; quia in 1. parte d. cap. 1. quando uterque affirmat impotentiam, solum requiritur probatio per verum iudicium, ut patet ibi: *Et probari potest per verum iudicium.* Et tamen Sanchez, ut sup. audivimus, requirit triennium, quando signa sunt dubia, ex cap. *Laudabilem.*

Idemque docet Pontius sup. n. 4. & vocat hanc sententiam communiorem & inter Theologos, & juris interpretes. Et quidem, inquit, quod uterque conjux fateatur impotentiam, non solum aufert triennalis experientiæ necessitatem, quin potius inducit: nam facile timeri potest, ne inter ipsos conjuges sit collusio, vel lentque à Matrimonio recedere: unde majori curâ insistere debet Iudex probationibus, illaque diligentius conquirere, quanto illi magis appetunt dissolutionem Matrimonij. Cum enim alter eorum renuit, adhibebit etiam ille curam, ut pro se probationes idoneas afferat, & adversarij infringat. At si concordēs extiterint conjuges, ac separari velint, cautius procedat Iudex, ne ab illis decipiatur.

Et præterea id etiam constat; quia in d. c. *Laudabilem*, primum universè deciditur, in probationibus dubijs triennij tempus expectandum. At postea distinguuntur duo casus, ut decernat Pontius. Pontifex, an ultra triennij probationem requiratur alia; & in casu, quo uterque fatetur impotentiam, requirit iuramentum conjugum & propinquorum, quod intelligendum ultra triennalem experientiam, ut constabit legenti. Quod enim uterque conjux fateatur impotentiam, non est sufficiens ad rectum iudicium probatio, tum ob rationem dictam, tum etiam, quia ipsi conjuges, qui impotentiam fatentur, ignorare possunt, an sit naturalis, vel perpetua; an ex maleficio vel ex alia causa proveniat.

Cum ergo nullum aliud fundamentum sit, ad excludendam triennij experientiam, quàm sufficiens probatio impotentia, & non sit hujusmodi confessio utriusque conjugis, deficientibus signis verosimiliter evidentibus, quæ manifestantur

Impugnatur.

Defenditur à Sanchez.

278. *Illatio ad d. c. 5. et d. c. 1.*

279. *Explicatur d. c. 5. et d. c. 1. Pontio.*

festam faciant impotentiam, nulla prorsus ratio est, propter quam dicamus, in d. c. *Laudabilem*, decisionem de triennij experimento locum non habere in secundo casu illius capituli. Hucusque Pontius, Consonans utique Sanchio in explanatione d. c. *Laudabilem*.

280. *Quid sentiat Basil. quando signa sunt evidentiæ.*
Consentit etiam, si adsint signa evidentiæ, aut verosimiliter evidentiæ, foeminam audiendam, quocumque tempore reclamaverit, etiam ante triennium. Si autem signa sint tantum verosimilia, & taciturnitas fuerit à principio, expectandum (inquit n. 7.) est triennium, sive mulier dicat, se incognitam, & vir affirmet, sive foemina affirmet, & vir neget; & ante triennij lapsum nullius juramento deferendum.

Id mihi quidem videtur certum, si res ista consideretur attentè. Nam cum signa non sunt certa, nulla probatio major esse potest, quam experientia triennij. Unde usus & cohabitatio triennalis ob nullius ex conjugibus testimonium deferenda vel omittenda est. Planum enim, non ita facile de viri impotentia, an absoluta, an respectiva sit, posse ferri iudicium. Ita Basiliius.

281. *Resp. ejus ad c. 1. de Frigid.*
Quid ergo ad cap. 1. de Frigid.? Respondet n. 11. textum illum non loqui de causis evidenter probantibus impotentiam. Id quod manifestè (inquit) deducitur: nam cum adsunt ea signa, sive ab initio proclamet, sive non, auditur: neque enim tunc licet ullo pacto cohabitatio. Loquitur ergo textus in eo casu, quando signa sunt verosimilia tantum, vultque ut, si proclamaverit mulier, sive virgo, sive corrupta, intra duos menses à die intentatæ copulæ computandos, etiam si vir renuat, & aliàs sint sufficientes probationes ad rectum iudicium, separantur non expectato triennio. Nam etiam in d. cap. *Laudabilem*, decernitur, ut si antea probari, aut deprehendi impotentia possit, non expectetur triennium, quod in defectum aliarum probationum decernitur à jure. Quare ex hac parte non repugnant hi Canones. Ita Pontius.

Ostenditur repugnantia inter dictos Canones ex una parte.
Imò certè repugnant; nam secundum te, quando signa non sunt evidentiæ, sed solum verosimilia, nulla probatio major potest esse, quam experientia triennij: jam autem secundum te, d. cap. 1. loquitur in casu, quando signa sunt verosimilia tantum: ergo in tali casu requiritur experientia triennij, quod tu negas.

282. *Evasio praedicta.*
Si dixeris: suppono adesse probationes sufficientes ad rectum iudicium. Contra: vel illæ probationes faciunt rem certam, vel non. Si primum, sive mulier proclamaverit ab initio, sive non, audienda est. Quæ enim distinctio inter illas probationes, & signa certa? Si secundum elegeris, id est, solum efficiant rem verosimilem, jam requiritur experientia triennij.

Et verò quando d. cap. *Laudabilem*, decernit, non esse expectandum triennium, si prius probari possit impotentia, censentur intelligere probationem tantum verosimilem, & non certam ac evidentem? Scio, quod non censeas, ergo loquitur in casu, quo adsunt signa certa. At verò secundum te, d. cap. 1. loquitur de casu, quo

solum adsunt signa verosimilia & incerta, & tali casu putat non esse expectandum triennium, cum oppositum doceat d. cap. *Laudabilem*. Vi-des Ponti, quomodo ex hac parte repugnent hi Canones, & tu tibi ipsi?

283. *Consideratur altera pars, & ostenditur coherere, ex Pontio.*
Consideremus etiam aliam partem. At si foemina (inquit Pontius) non proclamet, nisi post annum, aut dimidium, & vir affirmet, se esse potentem, & illam cognovisse, sive ea corrupta, sive virgo ad ejus potestatem devenerit, sive etiam se virginem ostentare velit, non est audienda.

Quid ergo tunc fieri debet? Id sanè non explicatur in d. cap. 1. At explicatum est in d. cap. *Laudabilem*, ut decernatur scilicet experientia triennium, muliere negante, & viro asserente, ut inde sufficiens desumatur probatio. Præsumit enim jus in d. c. 1. malitiam uxoris, quæ eo tempore tacuit; atque ideò merito ab eo tempore decernendum à Iudice experimenti triennij tempus. Nisi fortasse postea eam, utroque consentiente, & sufficientibus alijs adhibitis probationibus, juxta dicta, separationem postulent; tunc enim non erit necessarium triennium expectare, sed standum decisioni in cap. *Laudabilem*, quod de eo casu agit.

In pœnam utique taciturnitatis, potior habetur ratio juramenti viri, & ab eo tempore decernitur triennium, sicut constitutum postea per cap. *Laudabilem*. Vide quàm inter se omnia coherant. Ita Basiliius.

Ego istam coherentiam non satis video. Quippe d. c. *Laudabilem*, tantum excipit casum, in quo ex evidentiis & certis signis potest probari impotentia. At verò secundum Pontium cap. 1. excipit etiam casum, in quo ex signis verosimilibus tantum, potest probari impotentia. Benè dixit Pontius sup. n. 8. in fine: In hoc DD. tot distinctiones, & limitationes adhibent, ut rem potius obscurant, quàm explicent.

284. *Autem non satis videtur istam coherentiam.*
Interim subjicio, quæ de hoc puncto Doct. Seraph. scripta reliquit q. dist. 34. in exposit. lit. n. 5. Dico, quod ad hoc, ut divortium fiat, uterque debet jurare, quod nunquam carnaliter convenerint, nec convenire poterint, & quod operam dederint, & unusquisque, quod per se non steterit, & propinqui debent jurare, quod ita credunt, & tunc ex quo simul cohabitaverunt per tempus sufficiens, dividi possunt. Si autem alter eorum, utpote mulier, dicat, quod non sit cognita, & vir dicat, quod sic, standum est viro; quia vir est caput mulieris; quia etiam loquitur pro causa matrimoniali, quæ est maxime favorabilis. Si autem mulier velit offerre, & replicare, ipsum esse mentitum, per ostensionem claustrorum, standum est probationi mulieris. Si vero vir petat divisionem & dicat, se non cognovisse, & mulier dicat se fuisse cognitam, quamvis vir sit caput mulieris, tamen non est standum juramento viri, pro eo quod ipse contra Matrimonium agit, & multo relinquunt uxores suas. Unde si aliæ probationes non sunt, non est standum pro eo, sed pro Matrimonio. Hæc ille.

Et ead. dist. q. 1. in corp. fin. sic ait: *Qualiter*

agnoscatur
perpetuas
impotentia
pertinet ad
Medicos, ex
D. Bonau.

ter cognoscatur ejus (impotentiam intelligit)per-
tuitas, & qua sit diligentia adhibenda, hoc est infe-
rioris scientia determinare, ut Iuristarum, aut Me-
dicorum. Hos ergo consule, qui plura desideras,
& inuenies in hoc negotio, ut sup. dixi ex
Pontio, DD. tot distinctiones & limitationes
adhilbere, ut rem potius obscurent, quam expli-
cent; ut omitam, pro majori parte concernere
forum externum.

286.
In foro con-
scientie re-
quiritur
moralis cer-
titude. Qua
illa.

In conscientia seu foro interno cave. dissolve-
re Matrimonium, & ad alias nuptias conuolare,
nisi moraliter certus sis de impotentia perpetua,
id est, ita certus, ex quocumque signo aut me-
dio illa certitudo proueniat, ut non sit verè pro-
babile dubium, vel aliquando, vel fluxu tempo-
ris, vel per remedia humana absque periculo
vitæ posse effici aptum copulæ conjugali. Alio-
qui, in pari causa melior est conditio possidentis,
scilicet Matrimonij de cujus celebratione
constat in foro externo.

Impotentia
ante perfe-
ctam puber-
tatem non
est censenda
perpetua.

Dixi consulto: *Vel fluxu temporis*, scilicet
post adeptam perfectam pubertatem, quæ feci-
minis decimo quarto ætatis anno contingit, viris
autem decimo octavo, ut alibi ostenditur. Ita-
que impotentia, quæ antè illam ætatem non raro
reperitur, nullatenus censenda est perpetua, nisi
alia signa concurrant; quia prouenit non ex frigiditate,
sed potius ex fragilitate ætatis.

287.
Ab ea pu-
bertate inci-
pi trien-
nium secun-
dum Sanchio-
z. Et non
antè, t'robati

Hinc Sanchio sup. disp. 110. n. 10. valdè
arridet opinio, quæ docet, triennium, de quo
hactenus egimus, incipere à plena pubertate, &
non antè eam. Quia scilicet usque ad eam æta-
tem præsumitur impotentia, si quæ est, procedere
ex fragilitate ætatis, quæ præsumptio, ad-
eptà plenâ pubertate, cessat: & tunc, inquit, inci-
pit esse dubium, an proueniat ex alia causa, ut
ex frigiditate; & subinde, an sit perpetua, &
Matrimonium contractum dirimat: an potius
proueniat ex accidente temporali, nec Matrimo-
nium dissolvat. Ergo ex tunc numerari debet
triennium jure præscriptum ad experiendum, an
impedimentum sit perpetuum.

Confirma-
tur.

Et confirmatur: nam si vir 30. annorum du-
cat uxorem, nec sit aptus ad copulam, concedi-
tur sibi triennium experientia, cap. *Laudabilem*,
de Frigid. cur ergo non conceditur ei, qui qua-
tuordecim annorum duxit, ut post decimum
octauum annum, quo pubes est, habeat idem
triennium: quandoquidem usque tunc non age-
batur de dubio, an ille esset frigidus: sed defe-
ctus potentia merito debili ætati tribui poterat.
Hæc ille.

288.
Oppositum
docet Perez
cum Hurtado.

Sed non placent Matr. Perez disp. 37. sect.
II. n. II. ubi cum Hurtado disp. 12. diffi-
II. n. 41. tenet oppositum. Ratio (inquit)
est: quia in jure triennium eodem modo, abs-
que distinctione aliqua horum aut illorum, sup-
ponitur sufficere pro experientia. Neque verò
ea ætas adeò debilis est, ut non sit apta ad coeun-
dum. Sic Perezius.

Resp. ad ra-
tionem ex

Respondeo: cam ætatem in aliquibus adeò
debilem esse, ut non sit apta ad coeundum, non
propter alium defectum, quam ætatis, seu plenæ
pubertatis, Ad rationem respondet Dicastillo
Bosio de Matrim. Pars II.

disp. 7. n. 582. (ubi sequitur Sanchium) jus re-
quirere talem experientiam, quæ tollat dubium
de temporali defectu, proveniente ex imbecillitate
ætatis; non tollitur autem hoc dubium, nisi
experimentum capiatur à tempore, quo jam im-
becillitas ob defectum ætatis non habet locum;
habet autem locum in ijs, qui nondum venerunt
ad perfectam pubertatem. Ita præfatus Auctor.

Dicast. quod
sequitur
Sanchium.

Qui n. sequenti observat, quæ dicta sunt de
triennali experientia, in dubio perpetuitatis im-
potentia requisita pro foro exteriori, habere et-
iam locum, quamvis pro perpetuitate impoten-
tia sit probabilis ratio seu opinio, dummodò
etiam pro non perpetuitate probabilis ratio seu
opinio sit: nam in tanta contingentia physica
non perpetuitatis impotentia, quanta in eo casu
apparet, æquitas ipsa postulat, ut per experien-
tiam requiratur viritas, neque antè inquisiti-
onem declaretur Matrimonium à Iudice nullum.
Hæc ille.

289.
Requiritur
in foro ex-
terno trien-
nium, quo-
ties probabi-
lis est non
perpetuas
ex eod.

Adde ego; neque in foro interno seu con-
scientia Matrimonium esse dissolvendum, ut
sup. adhuc insinuavi, nisi probabilitas perpetui-
tatis longè excedat probabilitatem imperpetui-
tatis; ita ut vincat possessionem Matrimonij, &
quasi elidat ejus probabilitatem. Hinc licet cer-
tò constaret de impotentia ex maleficio, adhuc
concedendum est triennium; quia cum sit ac-
cidentalis, non satis constat, an sit perpetua: &
præsumitur fore, ut decursu temporis, medijs
adhibitis, removeri possit.

Aditio Au-
toris.

Si autem à me quæritur; an illud triennium
debeat esse continuum. Respondeo citò, affir-
mative, juxta illud cap. fin. de Frigid. *Si ita est,
& constiterit vobis prædictum virum & mulierem,
infra prædictos 8. annos per continuum triennium in
simul habitasse.*

290.
Triennium
istud debet
esse conti-
nuum, ex
c. fin. de
Frig.

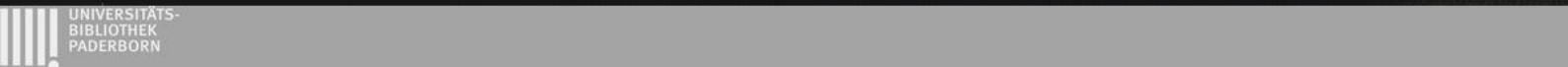
Ubi Gloss. verb. *Continuum triennium*, ait:
*Qui enim separantur propter frigiditatem natura-
lem, per triennium continuum debent cohabitare si-
mul, & dare operam carnali operi, sup. eod.
Laudabilem. Et in Authent. de Nuptijs, §. Per oc-
casionem, coll. 4. Idem tempus dico dandum male-
ficiato, & multò fortius, cum sit accidentale illud
impedimentum.*

Subdo verba D. Authenticæ: *Per occasionem* Authent.
quoque necessariam, & non irrationabilem, distrabi-
tur Matrimonium, quando aliquis impotens fuerit
coire mulieri, & agere, quæ à natura viris data
sunt: si biennium quidem, secundum de hoc à nobis
pridem scriptam legem, transcurrat ex nuptiarum
tempore, Et infra: *Hanc itaque legem corrigimus
breui quâdam adjectione: non enim biennium nu-
merari ex ipso tempore copulationis, sed triennium
volumus. Edocti namque sumus ex ijs, que antè hæc
provenierunt, quosdam amplius quam biennium tem-
poris non valentes, postea potentes ostensos ministrare
filiorum procreationi.*

de Nupt.

Verum est, hanc Authenticam non memi-
nisse expressè continuitatis. Sed quid tum? Suf-
ficit, quòd lege Canonica requiratur. Atque in
dubio (ut docet Gutierrez lib. 1. qq. Canon.
cap. 12. D. 24. cum Alijs, quos citat) tempus re-
quisitum à lege, nisi aliud exprimat, debet esse
continuum.

291.
In dubio
tempus à le-
ge requisi-
tum debet
esse conti-
nuum, ex
Gutier.



continuum. Patetque in anno Novitiatus, & tempore requisito ex jure ad præscribendum. Cum ergo hic non aliud exprimat, & dubitetur, sequitur tempus debere esse continuum.

Qua con-
tinuitate.

Sed quâ, inquis, continuitate? An fortè Physicâ seu Metaphysicâ, ita ut si cohabitatio aliquo tempore fuerit intermissa, v. g. per medium annum, aut integrum, tempore præcedenti non computato iterum incipere debeat triennij tempus? Ita Aliqui autumant; quoniam talis continuitas requiritur in anno Novitiatus, & tempore præscriptionis.

292.
Non requi-
ritur phys-
ica, ex San-
chez.

Probat ex
l. 9. ff. de
Servit.

Cæterum (inquit Sanchez sup. disp. III. n. 2.) absque dubio dicendum est, non desiderari tempus id esse continuum (scilicet jam dictâ continuitate Physicâ) quod verba in Decretis, civili modo & possibili, ac juxtâ indigentiam subjectæ materiæ expendenda sunt; arg. l. 9. ff. de Servitutibus. *Si cui simplicius via per fundum cuiuspiam cedatur, vel relinquatur, in infinito (videlicet per quamlibet ejus partem) ire agere licebit, civiliter modo: nam quadam in sermone iacite excipiuntur: non enim per villam ipsam, nec per medias vineas ire agere sinendus est, cum id aquæ commode per alteram partem facere possit.*

Et ideo aqua quotidiana appellatur, l. 1. §. 3. ff. de Aqua quotidiana: *Qua duci assidue solet vel æstivo tempore vel hiberno, etiamsi aliquando ducta non est.* Et melius cap. fin. de Verb. signif. in 6. deciditur, dici aliquem commensalem, & domesticum continere alicujus, licet aliquando pro illius negotijs gerendis ablit.

293.
Confirma-
tur ex cap.
fin. de Verb.
signif. in 6.

Accipe verba d. cap. *Verum quia dubitas, qui Clericorum tuorum appellatione debeant contineri: Brevi respondemus oraculo, quod illos in his & similibus casibus tuos volumus intelligi Clericos, qui per te non quasi propterea, vel recepti, sine fraude & fâctione qualibet, veri tui Clerici familiares existunt & in tuis expensis continue domestici commensales: etiamsi quos ex illis aliquando pro tuis gerendis negotijs abesse contingat.*

Ubi Gloss. verb. *Continuè*, inquit: *Civili modo intelligendum est verbum, ff. de Servit.* Si cui, de Consecr. dist. 5. *Nunquam, sicut & servitus dicitur continua, & aqua quotidiana & fluvius dicitur continuus, qui quandoque exarescit; ff. de Flum.*

Et ead. Gloss. verb. *Pro tuis*, sic ait: *Et si agrotaret, servitute intelligitur, ff. de Statulib.* Cum hæres, §. Stichus. *Nec sumo ita amare verbum, quin etiam pro suis proprijs interdum possit abesse.*

294.
Ly Conti-
nuum, ci-
vili modo
accipiendum
est.

Probat.

Sanchez.

Ergo similiter in casu nostro verbum: *Continuum triennium*, civili modo intelligendum est, neque ita amare sumendum, ut conjuges continuo triennio debeant habitare simul, & vacare copulæ, ita ut nequeant aliquando abesse, aut non vacare copulæ; quia hoc moraliter impossibile est. Tum, quia sæpè morbus intermittit tempus illud: tum etiam, quia impedirentur peregrinationes, & alia negotia, quibus virum vacare, societas ac gubernatio domestica cogit. Non ergo (inquit Sanchez sup.) exigitur id

tempus mathematicè continuum, sed satis est civili modo, nempe ut toto triennio vacarint copulæ conjuges debitis horis & locis. Atque hæc sententia nobis placet.

Et confirmatur ex cap. *Nunquam*, 33. de Consecr. dist. 5. sup. à Gloss. adducto, in quo D. Hieronymus ad Rusticum Monachum scribit hæc verba: *Nunquam de manu tua, & oculis tuis, recedat liber: dicatur Psalterium ad verbum: oratio sine intermissione.*

Et tamen id morali modo ac possibili accipitur, ut docet ibi Gloss. verb. *Nunquam*, explicans illud & dicens: *scilicet horis constitutis.*

Confirmatur secundo, ex fine illius triennij, qui est, ut conjuges experiantur, num cursu temporis ea impotentia possit auferri, & uxor cognosci; ac proinde, an sit perpetua ac Matrimonium dirimens. Ad id autem experiendum satis est (inquit Sanchez sup.) quamvis nulla sit in eo triennio continuitas, modò id compleatur, imò quò magis continuo vacatur copulæ, eò debilior redditur vir. Sic ille.

Quare putat, ne quidem moralem continuitatem esse necessariam; sed sufficere integritatem triennij, ut sensus sit d. cap. fin. de Frigid. *Si constituerit infra prædictos octo annos per integrum triennium in simul habitasse.*

Et verò hanc integritatem requiri, ita ut tempus interpolatum supplendum sit, videtur satis probari ex d. cap. fin. cum alioqui ly *Continuum*, superfluum foret, quod non est admit-tendum.

Præterea colligitur ex l. 1. ff. de Itinere a-ctuque privato, §. 2. sequentis tenoris: *Hoc interdico Prætor non inquirat, utrum habuit jure servitutem impositam, an non: sed hoc tantum, an itinere actus, hoc anno usus sit Sive igitur habuit jus via, sive non habuit, in ea conditione est, ut ad tuitionem Prætoris pertineat; si modo anno usus est, vel modico tempore, id est, non minus, quam triginta diebus. Neque ad præsens tempus refertur usus: quia plerumque itineribus, vel viâ non semper utimur, nisi cum usus exegerit, ita anni temporis spatio conclusit usum.*

Hic deciditur, servitutem viæ possideri, si triginta diebus intrâ unius anni spatium, illius viæ usus habitus sit, & licet non continuentur illi triginta dies, si tamen completi sint illius anni spatio. Similiter ergo (inquit Sanchez sup. n. 5.) dum textus d. cap. fin. petit triennij cohabitationem, intrâ eos annos octo habitam, licet ea non desideretur tempore triennij continuo habitam; necessarium tamen erit, ut tempus interpolatum, alio subsequenti suppleatur, donec triennium perfectè completum sit.

Quippè id triennium destinatur ad experiendum, utrum impotentia tolli possit per frequentem usum; atque adeò non videtur satisfactum juri, cohabitando semestri cuiuslibet anni illo triennio, & amplius uno die, ut Aliqui perperam existimant apud Sanchez sup. n. 4. Quia ea cohabitatio non est verè triennialis, nec

295.
Confirma-
tur 1.

296.
Requiritur
integritas
triennij, ex
fin. de Frig.

Colligitur
etiam ex l.
1. ff. de Iti-
nere Actus

297.

Tempus in-
terpolatum
debet sup-
pleri.
Sanchez.

Finis dicti
triennij.

nec

nec in ea præsumitur triennij experientia, quam jus intendit, nec modica pars anni dicitur, cui unica dies deficit, ut sit dimidia.

298. Objectio.

Si dixeris : d. l. i. solum petit usum viæ tringinta diebus intrâ unius anni spatium ; ergo etiam in casu nostro sufficit usus, seu attentatio copulæ, tringinta diebus intrâ unius anni spatium. Respondet : neg. Consequentiam. Nam de usu viæ habemus expressum textum ; & materia subiecta in nostro casu plus postulat, ut ostendimus.

Diversitas inter hoc triennium & annum Novitiatûs.

Ex qua etiam materia colligitur diversitas inter hoc triennium, & annum Novitiatûs ; quippe hic annus conceditur, ut novitius probet & probetur ; quod melius fit, dum annus est continuus, & non interpolatus. Quamquam etiam Aliqui existiment, continuationem non esse de substantia Novitiatûs ; sed tantum integritatem.

299.

An conitinnatio sit de substantia Novitiatûs. Aliqui negant.

Appositè Gloss. in Reg. 31. de Reg. juris in 6. verb. *Eum qui certus, ibi : Et est hæc regula (puta, Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet) in argumentum ad questionem, quâ quaeritur ; an is, qui ingressus Religionem in fine anni exiit, si iterum eandem Religionem ingrediatur, an debeat habere annum. & satis videtur, quod non, per hanc regulam, nisi conditio persona vel Religionis mutata esset.*

Suarez.

Sed hæc regula parum profectò (inquit Suarez to. 3. de Relig. lib. 5. c. 15. n. 2.) probat. Respondetur : multum probare ; quia annus Novitiatûs requiritur, ut Religio certioretur de conditione personæ, & ut novitius certioretur de conditione Religionis, & Religio certa est de conditione personæ ; ergo non oportet eos amplius certiorari per novum annum.

300.

Datur præscriptio, quæ non requirit tempus continuum.

Ut sit de hoc, diversitas colligitur ex subiecta materia, ut dictum est. Idemque dicendum de continuatione temporis requisiti per jus ad præscribendum, ut patet ex materia de Præscriptione, ad quam remitto Lectorem, qui ibi inveniet præscriptionem aliquam, quæ & ipsa non requirit continuationem temporis, quamvis ad plerisque necessaria sit, materiâ & ratione legis sic exigente.

Conclusio ex Sanchez.

Itaque, ut revertamur ad casum nostrum, triennialis experientia copulæ debet esse continua, id est, integra, ita ut interpolatum tempus sit supplendum, quando arbitrio prudentis est notabile, ita ut moraliter loquendo non censeatur plena triennij experientia. Quare sufficit cohabitare triennio, sumpto morali modo, ut communiter solent cohabitare conjuges. Ita Sanchez, sup. n. 6.

301.

Res hæc remittitur ad iudicis arbitrium, ex Aversa.

Hinc bene Aversa q. 13. sect. 5. §. Sed eo, hanc rem remittit ad iudicis arbitrium. Qui (inquit) prudenter dispiciet, quandonam sufficiens experientia censeatur, quâ constanter appareat veram & insuperabilem esse impotentiam inter conjuges. Ad quam interdum conferre plus potest aliqua interpolatio, quam indeficiens continuatio. Et præsertim attendi debet, ut eo tempore conjuges vacaverint ad exercendam copulam, quantum in ipsis est, eâ ratione ; quâ vacare solent alij conjugati : sic enim ex

Bosco de Matrim. Pars II.

plorare debent suam potentiam, vel impotentiam ; ut tam in eorum conscientia, quam in foro Ecclesiæ, fieri possit iudicium de valore, vel nullitate Matrimonij. Hæc ille.

Sed quid (interrogat quispiam) si post debitam experientiam ac diligentiam, latamque sententiam de nullitate Matrimonij, ob impotentiam existimatam perpetuam ac insuperabilem, appareat conjuges separatos esse potentes ? Respondet :

CONCLUSIO VII.

Factâ separatione conjugum iudicio Ecclesiæ, deprehenso postmodum errore, siquidem una pars sit solemniter professæ, non restituitur, secus si contraxit cum alia, vel solum suscepit Ordines Sacros.

Quadrupliciter (ut notat Sanchez lib. 7. disp. 99. in principio) potest Matrimonium ratione impotentia dissolvi. Primò, ratione frigiditatis viri, ad quam reducitur omnis impotentia ejus absoluta naturalis, undecumque proveniat. Secundò, ratione arctitudinis foeminae ; quia nempe ita arcta est, ut à nemine cognosci valeat, vel saltem ab illo, cui nupserrat. Tertio, ratione maleficij alterutrius conjugis. Quarto, in genere, ratione impotentia, non allegata ejus causâ. Hoc prænotato.

Dico: Conclusionem nostram procedere quocumque ex his modis Matrimonium fuerit dissolutum, si conjuges fuerint separati ; videlicet eos rursùm esse conjuges, seu prius Matrimonium esse restaurandum, si postmodum respectu invicem reperiantur potentes, qui antea iudicati fuerant impotentes.

Exemplum primi modi habemus in cap. 1. de Frigid. *Accepisti mulierem, & per aliquod tempus habuisti & nunc primum dixisti, te esse frigida natura separari potestis, eâ tamen ratione, ut si tu post aliam acceperis, reus perjurij iudicaberis, & iterum post peccatum penitentiam, priora connubia reparare debebis.*

Ubi Gloss. verb. *Reparare, inquit : Nota, quod sententia contra Matrimonium lata, non transit in rem iudicatam, cum appareat ex post facto, Ecclesiam fuisse deceptam. Sic sup. de Re iudicata, Lator, & cap. Con sanguinei, & inf. eod. Fratemitatis. Quare priora etiam Matrimonia restaurantur, etiam muliere contradicente, si fraudis fuerit conscientia Si vero conscientia fraudis non fuerit, poterit repellere eum, si voluerit, prætextu adulterij ; arg. 32. q. 1. De Benedicto, & q. 6. Nihil. Sed non credo, quod hoc obstat ; quin Matrimonia priora debeant restaurari, inf. eod. Laudabilem.*

In quo utique textu similiter agitur de frigiditate, & in fine dicitur : *Verum si ille (frigidus) aliam duxerit, tunc hi qui iuraverant, rei perjurij*

302. Quadrupliciter potest Matrim. dissolvi ratione impotentia.

303. Conclusio procedit in singulis modis.

304. Exemplum primi, ex cap. 1. de Frigid.